

ér el, de ilyen változások járnak együtt a körülmények módosulásával, a mindig más szükségletek nyomása alatt, az újonnan felmerülő lehetőségek következtében.

Azt gondolnók tehát, hogy a nevelők szünet nélkül munkamódszerük javításával vannak elfoglalva, hogy összevetik gondolataikat, tapasztalataikat... hogy együtt működnek, egymást kölcsönösen segítik... Sajnos, jelenleg lemarad és életképtelenné válik az a mesterember, munkás, kereskedő, mérnök vagy orvos, aki nem halad korával, aki nem ismeri azokat az új technikákat, amelyekhez hivatásos tevékenységükben mások eljutottak; de a nevelők... nyugodtan folytatják mesterségüket anélkül, hogy harminc éven keresztül lényegesen változtatnák eljárásaikat vagy felfogásukat... Mintha Apácai Cseri János feddő beszédeinek egyikéből írtuk volna ki ezt a szakaszt.

A következő fejezet a jövő útjait mutatja meg: a kísérleti pedagógia jogosságát, az észszerű munkaszervezést, a helyes tanterv és a jó tankönyv szükségességét vizsgálja — nincsen jó tankönyv, pótolni kell könyvtárral és különböző természetű feladatok gyűjteményével —, majd az eredmény ellenőrzésével, a vizsgák problémájával foglalkozik bővebben, itt mind a nevelő véleményének, mind a szubjektív elemtől mentes exakt vizsgálati módoknak helyet biztosít; a pedagógiai kísérletek módjával és eredményeivel ismerkedünk meg még ebben a fejezetben. Különösen az *École du Mail*-ről adott néhány rész érdekes és meggyőző, hiszen ennek hosszú idő óta a könyv szerzője az igazgatója, és ez Svájc egyetlen ilyen nyilvános iskolája a *Maison des petits*-n kívül. A nevelőképzés kérdésének szentelt, gyakorlati tanácsokban igen gazdag szakasz zárja a könyvet, amelynek végén *Dottrens* három parancsolatban foglalja össze a ránk váró feladatokat: *újraépíteni, jól tájékozódni, feladatunkban szolgálatot látni*.

Dottrens könyve, mint jeleztük, nem új észméket vet fel, munkái közül talán ez tapad bele a legjobban a svájci környezet adottságaiba. De komoly és felelősségteljes emberi szó, amelyen egy tudatosan élt nevelői élet minden tanulmánya és tapasztalata átüt. Az *Actualités pédagogiques et psychologiques* sorozatban kapott helyet.

Kiss Árpád.

ORSZÁGOS KÖZNEVELÉSI TANÁCS (kiad.): *Demokrácia és köznevelés*. Budapest, 1945, 678 l.

„Magyarország történetének új korszaka kezdődik. Új kort csak új emberek teremthetnek. Minden azon fordul, tudunk-e tisztább, egészségesebb szellemű — tegyük hozzá: magyarabb szellemű — társadalmat nevelni.” — Ezekkel a szavakkal vezeti be a kötetet *Sík Sándor*.

Az új kezdésnek ez a lendülete, egy új, egészségesebb magyar társadalom kialakításának a kötelezettsége az ami ezt a sok és nem is mindig eléggé egybefonódó értekezésből álló kötetet elsősorban egybefoglalja. Harminchat szerző negyvenegy dolgozata sorakozik egymás mellé, — a budapesti nevelők 1945. évi nyári tanfolyamának előadásai. A sok szerző a dolog természete szerint sok eltérő szint hoz magával: az erősen népszerűsítő irányzat keretein belül is érezhetően különböző tudományos igények, eltérő felfogásmód és előadás, de mindenekfelett több lényegesen eltérő világnézeti felfogás érvényesül.

Mégis — amint már mondtuk — az egész vaskos kötetet egységbe fogja össze az új magyar nevelés szolgálatának vágya. Nem törvényt akarnak úlni a szerzők az iskola felett, nem számonkérni, hibáztatni akarnak, még szemrehányó szó is alig akad. Hitünk szerint nem is lennének igazságosak, ha a magyar iskolát kívánnák felelőssé tenni mindazért, ami ellen többnyire az elsők között, nem egyszer úgyszólván magára maradván küzdött az elmúlt emberöltő folyamán. Így is jóleső érzéssel kell ezt a körülményt kiemelnünk, különösen a felszabadulás utáni első idők sok súlyos bírálatára, keserű panaszára emlékezve, ami az iskolával és az iskola munkásaival szemben elhangzott.

És éppen ez a rokonszenvező magatartás könnyíti meg a nevelőknek, hogy kövessék a szerzőket azon az úton, amelyre őket kalauzolják. Pedig ez az út nem egyszer töretlen nekik, akik a letűnt rendszer iskolájának világában nevelkedtek. Új problémák, új tudományos eredmények, sokuk számára új társadalmi szemlélet területére vezetnek. Olyan ez a könyv a maga sokrétűségében, mintha a magyar iskola évtizedek óta elzárt épületén egyszerre egy sereg ablakot kitértak volna, hadd áradjon be rajta az új életnek újszerű, frissítő, néha talán ellenmondásra, helyesbítésre ingerlő, de mindig éltető levegője.

A kötet címét viselő első fejezetben az elmúlt negyedszázad nevelésügyének mérlegét *Kemény Gábor* vonja meg. *Veres Péter* a demokrácia és nevelés viszonyát taglalja, *Simon László* pedig az iskola hivatásáról ír a demokratikus társadalomban. Az új nevelővel és tanítványaihoz való viszonyával *Kiss Árpád*, *Mátrai László* és *Szombatfalvy György* foglalkoznak. *Barra György* az iskolai képességvizsgálatok tervezett rendszerét ismerteti.

A magyar irodalmi fejezetet *Kovács Máté* elvi jelentőségű cikke vezeti be. Utána *Kardos Tibor*, *Kunszeri Gyula*, *Sík Sándor*, *Juhász Géza* és *Kardos László* foglalkoznak irodalomtörténetünk egyes kiemelkedő korszakaival, — sok új szemponttal gazdagítva a magyar irodalom iskolai tárgyalását. A könyvnek ezt a leg-egységesebben felépülő fejezetét *Turóczi-Trostler József* cikke zárja le a magyar irodalom európai szerepéről.

A magyar történelem főbb állomásait az ősközösség korától a legújabb korig *Molnár Erik*, *Váczy Péter*, *Majláth Jolán*, *Kosáry Domokos*, *Hajnal István* és *Andics Erzsébet* cikkei tekintik át. Valamennyien elsősorban határozott társadalmi szemlélettel kívánják gyarapítani történelmi oktatásunkat. Ugyanez a szempont érvényesül *Szabó Árpád* fejtegetéseiben is az athéni demokráciáról.

A Társadalomismeret c. fejezetben *Moór Gyula* társadalom és történet összefüggéseiről elmélkedik, egy másik cikkben pedig a fasizmus és nemzeti-szocializmus ideológiájának bírálatát adja. *Rudas László* az ősközösségről, *Mód Aladár* a kapitalizmusról és a munkásosztály történelmi hivatásáról, *Bolgár Elek* a demokratikus társadalom formáiról, *Kovács György* a fasizmus lelki gyökereiről ír, *Ortutay Gyula* pedig a sovinizmus pusztító gyűlöletét állítja szembe az építő patriotizmussal.

A földrajzi, illetve néprajzi fejezet két földrajzi tárgyú cikkét *Bulla Béla* és *Mendöl Tibor* írták a Kárpátmedence kérdéseiről. A néprajzot *Ortutay Gyula* két cikke képviseli a magyar népismeret kialakulásáról, illetve a népi műveltség jelenségeinek korszerű szemléletéről.

A művészeti nevelés kérdéskörében *Bartha Dénes* a magyar társadalom és az új magyar zene viszonyát, *Ádám Jenő* pedig a magyar zeneélet és az iskola kapcsolatának kérdését tárgyalja. *Pátzay Pál*, *Genthon István* és *G. Szabó Kálmán* a műalkotások szemléletére tanítanak. A cikkek sorát *Kállai Ernő*nek a magyar festőművészet utolsó félszázadát áttekintő írása fejezi be.

A könyv a maga egészében méltó dokumentuma annak az építő akaratnak, amely 1945 derekán a magyar nevelésügy munkásait eltöltötte.

Ifj. Zibolen Endre.

KEMÉNY GÁBOR (szerk.): *Továbbképzés és demokrácia*. A nevelők továbbképzését irányító tanulmányok. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium nevelésügyi osztályának kiadása. Budapest, Egyetemi Nyomda, 1947. 437 l.

Szempontjaiban, szerkesztési elveiben, részben még a szerzők tekintetében is a Köznevelési Tanács *Demokrácia és köznevelés* c. kiadványának kiegészítése, illetőleg újabb változata. A két kötet megjelenése között alig másfél év telt el, érthető tehát, ha a célok és feladatok, de a megoldási javaslatok is jórészt azonosak.

A könyv előszavában *Keresztury Dezső* a demokratikus nevelők feladatait vázolja. Ugyanezzel a kérdéssel foglalkozik *Simon László* is, miután előbb visszatekint szerepükre a haladó magyar értelmiség kialakulásában. *Angyal János* iskolaszervezetünk demokratizálódására mutat rá és különösen az általános iskola jelentőségét emeli ki. Határozottan állást foglal az általános iskolai latintanítás ellen. *Kiss Árpád* a hazai nevelésügyi átalakulással párhuzamos külföldi nevelési reformokat ismerteti. *Kemény Gábor* a haladó magyar pedagógiai gondolat útját követi Apáczaitól Eötvös József, Schneller István, Nagy László életművén át egészen 1945-ig. Az elsősorban művelődéspolitikai értekezéseket lélektani irányban egészíti ki *Barra György* tervezete az új iskolai értékelésről és *Gönyei Antal* cikke a lélektan szerepéről a nevelő munkájában. Ebbe a tárgykörbe illeszkednek bele *Wagner Lilla* fejtegetései a filozófiai továbbképzés tennivalóiról és demokratikus jelentőségéről.

Magyar nyelvi és irodalmi kérdéseket tárgyalnak *Bárczi Géza*, *Vajthó László*, *Kenyeres Imre*, *Szabó Árpád* és *Kiss Sándor* tanulmányai. A történelmi továbbképzést szolgálja *Hajnal István* cikke az új történet szemléletéről és *Vigh Károly* szemléje az elsikkadt magyar forradalmak felett. Történelmi, egyúttal azonban örök emberi dokumentumokat gyűjt össze a szerkesztő az amerikai Függetlenségi Nyilatkozat szövegétől egészen az 1946. I. t.-cikkig. *Szalai Sándor* a társadalomismeret iskolai